

ČESKÁ SPOLEČNOST PRO
BIOCHEMII A MOLEKULÁRNÍ BIOLOGII

BULLETIN

ročník 52 / č. 1 / 2024

ISSN 1211-2526

**Jana Šmardová: „Co nás učí nádory: paralely v chování buněk a lidí“ (MUNI Press, 2021);
v anglickém překladu Jana Šmardy: „What Tumors Teach Us: Parallels in Cell and Human Behavior“ (MUNI Press, 2023)**

Pozoruhodná kniha vydaná nakladatelstvím Masarykovy univerzity v roce 2021. Její autorka profesorka Jana Šmardová, se dočkala dokončení anglického překladu nikoliv však jejího vydání. Jana podlehla rakovině po dlouhém statečně zápase na sklonku léta roku 2023. Molekulární onkologie byla její první volba pro celoživotní profesní cestu. Upsala se studiu zhoubných nádorů do té míry, že si s nimi obrazně řečeno začala povídat, nacházela v nich podobenství pro lidskou společnost, pro chování jednotlivců i celé společnosti, podobenství hledala všude ve svém okolí, výtvarné umění nevyjímaje. Jana tomu říkala přesahy, oněm paralelám v chování buněk a lidí. Našla se v této nice a nechala se jí zcela pohlit a současně si uchovala bezpečný odstup tak, aby svým životem, každodenní péčí, pozorností a láskou zůstávala milující manželkou a maminkou a báječnou kolegyní a vysokoškolskou pedagožkou. Jana se nechala inspirovat dílem Konráda Lorenze „Osm smrtelných hříchů“ (*německý original 1973; Academia 2000*). Profesor Konrád Lorenz byl etolog a studoval chování zvířat, přesto význam jeho výzkumu a životních zkušeností jdou daleko za hranice jeho zájmové oblasti. Pochopil, že patologická porucha není nepřekonatelnou překážkou poznání organického systému, nýbrž naopak předpokladem k jeho porozumění. A to se právě stalo pro Janu východiskem soustavné hledání přesahů či parabol mezi chováním a projevy buněk maligních nádorů a člověka, nutno podotknout, že nikoliv zjednodušených mechanistických představ. Jana vyšla z jedenácti typických znaků nádorů

podle autorů Hanahan a Weinberg (*Cell 144, 646-674, 2011*). Právě těch jedenáct znaků si autorka knihy vzala na paškál, aby vyložila jedenáct ne-smrtelných hříchů v určité vzdálené parafrázi na biblické desatero. Těmi hřichy jsou běh o závod se sebou samým (smrt z přepracování); lhaní nádorových buněk (lhaní člověka či doba post-faktická); neochota stárnout (věčná touha po elixíru mládeži a nesmrtelnosti); nedodržování pravidel aneb chaos versus řád (nepřísahá či psaná pravidla jako je desatero božích příkázání); touha po dokonalosti (sebestřednost); zneužívání zdrojů (egoismus, nepřejícnost, plýtvání a lakota); ztráta identity s místem svého původu (nedoceňování vztahových hodnot a smyslu domova); rozlišování mezi cizím a vlastním a obcházení zákonů (společenský parazitismus – sobci neberou ohled na prospěch celku); trvalá/destruktivní mobilizace (fašizující příznaky tzv. permanentní revoluce); pýcha a zahleděnost sama do sebe (přeceňování úlohy jednotlivce, přehlížení společenského rozměru a významu prostředí); zrada v chování (spolupráce zdravého s maligním v organismu i společnosti). Zvláštní pozornost věnuje autorka knihy nádorovému supresoru p53 nikoliv jenom proto, že jemu věnovala podstatnou pozornost v její vlastní badatelské práci, ale hlavně pro jeho dosud poznanou i nepoznanou regulační funkci v procesu kancerogeneze. Nádorový supresor p53 si zasluhuje hned několik metaforických přívlastků lidských bytosti jakými jsou moudrost, umění správného rozhodování se, zodpovědnost, sociální citění aneb potřeba sloužit celku a světu div se též domácí

kutilství. Pokročilé bádání na nádorovém supresoru p53 již po dlouhou dobu od jeho objevu v roce 1979 znovu a znovu potvrzuje, že se jedná bez nadsázky o „evergreen“ mezi molekulovými faktory mechanismů kancerogeneze, kolem kterého je upřesňována konstrukce mechanismů jeho působení. Není proto divu, že celý proces regulace nádorového procesu představuje konstrukci připomínající vztahy v lidské společnosti. Autorka knihy profesorka Jana Šmardová popsala paralely v chování buněk a lidí mimořádně zdařilým a jedinečným způsobem, obsahem, použitými příklady, publikovanými vědeckými výsledky i vlastním pozorováním.

Životní moudrost nám radí: „Človče, naslouchej svému tělu, chceš-li žít zdravě a předcházet akutním i chronickým obtížím těla i ducha, chceš-li žít dlouhodobě

udržitelně v pohodě fyzického i duševního zdraví“. To nepochybně platí i pro nádorová onemocnění, jakkoliv mnohá z těchto onemocnění přicházejí plíživě a bez šance zaznamenat bezpříznakovou latentní fázi onemocnění. Platí to ovšem beze zbytku pro preventivní «well-being» nás lidí, pro udržování správného mikroprostředí pro fyziologické procesy v organickém systému člověka. Vzkazem Jany Šmardové je hledat přesahy či paralely projevů zhoubných procesů s chováním lidí a společenskými ději, je to poučné, inspirativní a ku prospěchu našeho udržitelného bytí. Vzdejme holt Janě Šmardové, autorce pozoruhodného a výjimečného literárního díla jakož i díla vědeckého, Čest její památce!

Libor Grubhoffer

Biologické centrum AV ČR, v. v. i.

Konrád Lorenz: Osm smrtelných hříchů civilizace, Academia, 2000; překlad Petra Příhody z německého originálu Die acht Todsünden der zivilisierten Menschheit, 1973.

